

Från ego till eko: en hållbar ekonomutbildning

Emma Stenström, Lasse Lychnell

Emma Stenström, docent i företagsekonomi, Handelshögskolan i Stockholm.

E-post: emma.stenstrom@hhs.se

Lasse Lychnell, ekonomie doktor, Handelshögskolan i Stockholm.

E-post: lasse.lychnell@hhs.se

Artikeln beskriver hur en högskola vill bidra till att skapa hållbarhet, inte enbart genom forskning, utan också genom att reformera utbildningen. Studenterna vid Handelshögskolan i Stockholm får numera lära sig vilka globala utmaningar vi står inför och vilka riskerna är om vi inte gör något åt dem, men också vilka möjligheter det finns och hur de själva kan bidra till att nå de globala målen. Under de första fyra terminerna, får de, parallellt med andra kurser, läsa ett spår kallat "Global Challenges", varvid en termin ägnas åt mänsklig hållbarhet. Förutom att hålla själva, behöver de lära sig att skapa hållbara organisationer, men också att tänka i termer av meningsfullhet och att släppa sitt ego, till förmån för ekosystemet.

The article describes how a business school wants to contribute to creating sustainability, not only through research, but also by reforming its education. The students at Stockholm School of Economics now learns what global challenges we all face and their risks, but also what opportunities there are and how they themselves can contribute to achieving the Sustainable Development Goals. During the first four semesters, they study, alongside other courses, a track called "Global Challenges", whereas one semester is dedicated to human sustainability. In addition to sustain themselves, they need to be able to create sustainable organizations, but also to think in terms of meaningfulness - and to let go of their egos, in favor of the ecosystem.

Hösten 2016 genomförde vi en stor reform av vår ekonomutbildning, kanske till och med den största någonsin. Till den existerande utbildningen la vi till ett obligatoriskt spår, som löper genom de första två åren och fokuserar på globala utmaningar, "Global Challenges".

Anledningarna var flera. En uppenbar är att vi, precis som alla andra, behöver fundera över hur vi bidrar till att uppnå de globala målen och

Agenda 2030. Eftersom vi är en högskola, är det framför allt genom forskning och utbildning vi kan göra det. "Global Challenges", härnäst GC, är vårt sätt att säkerställa att studenterna har kunskap om vilka målen är, vilka risker vi ställs inför om de inte uppnås, men också vilka möjligheter de skapar. Det är helt enkelt vårt sätt att dra ett litet strå till stacken – och förhoppningsvis inspirera många fler att göra det i framtiden.

En annan anledning är att vi med ett nytt spår också kunde uppdatera vår utbildning. Istället för att som tidigare behandla olika discipliner separat, nationalekonomi, företagsekonomi, juridik och statistik, till exempel, som om de existerade i silos, kunde vi via GC länka samman dem. Vi kunde, till exempel, koppla ett nationalekonomiskt resonemang om varför vinstintresse inte behöver vara det enda målet för ett företag till ett företagsekonomiskt om vad som driver socialt entreprenörskap. Och när vi fokuserade på migration som tema, kunde vi, till exempel, kombinera bearbetningen av statistiska data med juridisk kunskap och etiska ställningstaganden. Den typen av integration är viktig.

Dessutom – och ännu viktigare – kunde vi addera andra kunskapsfält och på så sätt göra utbildningen mer kunskapsintensiv. Ett naturvetenskapligt synsätt var förstas nödvändigt för att förstå exempelvis klimatförändringar, medan ett konstnärligt, estetiskt bidrog till att sinnligt uppleva hur de berör oss. För att nämna ett par exempel.

Att kombinera kunskapsområden är en nödvändighet för att vi ska kunna nå de globala målen, och att träna studenterna att se saker ur flera perspektiv är viktigt i sig. När vi inledningsvis planerade GC, för flera år sedan, lät vi oss inspireras av studier om vad som saknas i dagens ekonomutbildningar. En sådan brist är att vi är dåliga på att utveckla förmågan att hantera olika, ibland motstridiga, perspektiv och tolerera ambivalens (Moldoveanu & Martin 2008; Colby et al 2011). Ett sätt att råda bot på detta är att införa ett

flerdisciplinärt synsätt (Agier & March 2011), vilket är precis vad vi har gjort i GC – och detta i kombination med en rejäl dos vetenskapsfilosofi.

Andra saker som lyfts fram är att vi behöver utveckla förmågan hos våra studenter att både tänka kritiskt och kreativt samt att argumentera för en ståndpunkt och på samma gång förstå andras perspektiv. Vi behöver bli bättre på att utbilda medborgare, inte enbart medarbetare (Nussbaum 2010), eller ”anställningsbara”, som de kallas på svenska.

Studenterna behöver också ges utrymme att reflektera över meningen och vi behöver skapa utrymme för existentiella frågor (Colby et al 2011). Ekonomutbildningar har traditionellt varit baserade på, och betraktade som, något som främst odlar egenintresset, och det lockar inte alla unga studenter. Många vill syssla med det som skapar mening och bidra till något större än enbart sin egen vinning – och här passar förstas GC bra in.

Slutligen tycker arbetsgivare att det här är viktiga kunskaper. Hållbarhet är centralt i alla branscher, många söker utveckla nya, cirkulära affärsmodeller, andra står inför stora utmaningar och risker. Våra studenter hamnar ofta på ledande positioner i samhället, i olika sektorer, och det är viktigt, för oss alla, att de kan driva en hållbar utveckling.

Veta, göra, vara och uttrycka

Under hela GH har vi valt att arbeta utifrån idén att världen står inför fyra sorters utmaningar: ekologiska, ekonomiska, sociala och existentiella. När

vi tänker hållbarhet, tänker vi alltså inte att det enbart handlar om miljön, utan lika mycket om ekonomiska, sociala och existentiella aspekter.

Dessa aspekter påverkar sedan på alla nivåer: individen, organisationen, samhället och planeten. Vi använder Johan Rockströms, med fleras, resonemang om de planetära gränserna (Rockström et al 2009) och Kate Raworths tankar om att vi, förutom att hålla oss inom de planetära gränserna, måste skapa ett socialt golv, där alla människor får möjlighet till inkomst, utbildning, hälsa, med mera (Raworth 2017). Det är inom dessa gränser, planetens och människornas, vi måste skapa ekonomi.

I praktiken består GC av fyra kurser, som sträcker sig över lika många terminer. Den första har vi, på sedvanlig svengelska, valt att kalla ”Knowing”, vetande. Där introducerar vi de globala målen, några av de många utmaningar världen står inför, hur risker kan beräknas samt vilka lösningar man kan tänka sig. Denna första termin består främst av kunskapsinhämtning, från många olika fält, för att redan från början plantera det flerdisciplinära synsättet.

Den andra terminen går under beteckningen ”Doing”, görande. Då handlar det om vad vi kan göra och framför allt vad vi gör för att nå de globala målen. Vi försöker förstå olika aktörer, internationella organ som FN, små och stora företag, politik och offentliga organisationer, civilsektor och sociala entreprenörer. Under terminen får studenterna följa och skriva en fallstudie om en social entreprenör samt hjälpa olika företag att skapa

hållbara strategier.

Tredje terminen, ”Being”, varande, tar sedan ett annorlunda grepp och riktar fokus mot studenterna själva. Ekonomutbildningar har traditionellt varit bättre på vetande, ”knowing” och i viss mån handling, ”doing”, medan varande, ”being”, är något som ofta har hamnat i skymundan (Datar et al, 2010). För oss var det viktigt att råda bot på denna brist, och skapa utrymme för att utveckla social och existentiell, eller kanske hellre mänsklig hållbarhet, vilket vi strax ska återkomma till och utveckla.

Först ska det dock sägas att under fjärde och sista terminen, som vi kallar ”Expressing”, knyter vi ihop säcken och låter studenterna genomföra egna projekt som ska bidra till uppfyllandet av de globala målen för hållbar utveckling. Här är tanken att de ska uttrycka sig själva och därför har projekten väldigt olika karaktär. Det kan handla allt om appar för att hantera studentstress till dansföreställningar som speglar hur vi hanterar klimatångest; en del hjälper företag att bli mer hållbara, andra drar igång rena folkrörelser.

Tanken är att studenterna också ska använda kunskap från andra kurser, eftersom grundidén bakom GC är att allt man lär sig på Handelshögskolan i Stockholm ska kunna användas för att skapa en hållbar utveckling, det vill säga till något meningsfullt.

Mottagande och motstånd

Att göra om utbildningen har varit en lång och mödosam process. Beslutet fattades redan år 2012, men sedan tog det ända fram till år 2016 innan det

blev verklighet. Det behövdes förstås finansiering, vilket kom i form av ett långsiktigt bidrag från ”Global Challenges Foundation”, grundad av finansmannen Laszlo Szombatfalvy. Därefter krävdes en högskoleledning som stöttade projektet och kunde driva de nödvändiga, och inte alltid så populära, förändringar som krävdes av bland annat studieordningen. Liksom det vanliga: uppslutning från olika håll, en fakultet på plats, massvis av administration och, förstås, kommunikation.

Ska man reflektera över processen i efterhand, underskattade vi arbetsinsatsen. Till skillnad från traditionella kurser, har ett sådant här spår få förebilder och allting måste skapas från början. Dessutom kräver det en koordination och en kunskapsinhämtning av sällan skådat slag, då spåret sträcker sig över så många och så olika fält.

Viss inspiration hämtade vi från ett par andra ekonomutbildningar, som har liknande satsningar, framför allt London School of Economics & Political Science (LSE) och New York University Stern Business School. De förstnämnda varnade oss för att det tar minst tre år innan en sådan här reform får acceptans, och att vi skulle räkna med mycket motstånd de första åren.

De hade rätt. Vi var inte förberedda på vilka känslor omgörningen skulle väcka, både inom fakulteten och bland studenterna, och vi har nog fortfarande inte landat i vår analys av varför det blev sådant liv. Vi fick många positiva reaktioner och mycket stöd, men det höjdes också kritiska röster.

Bland studenterna fanns det en

grupp som var entusiastiska och tyckte att GC var anledningen till att de sökte och/eller stannade på Handelshögskolan. De utgjorde uppskattningsvis en fjärdedel.

Gissningsvis var lika många riktigt negativa. De uppfattade GC som vänsterradikalt och ”politiskt korrekt” eller som något som skolan enbart gjorde för att se bra ut. Några studenter ifrågasatte öppet att klimatförändringar ens existerar, många fler att företaget skulle sträva efter något utöver utdelning till aktieägarna. De hade börjat på skolan för att själva bli rika, inte för att bry sig om mänskligheten.

Däremellan fanns majoriteten, som pendlade mellan att vara mer eller mindre, positivt eller negativt, inställda. Ofta handlade det inte om innehållet, utan mest om ökad arbetsbörda, särskilt som det var helt nya kurser och osäkerheten därmed var stor. Dessutom var, och är, vi ofta sena med instruktioner och liknande, eftersom vi inte själva hinner med. Med handen på hjärtat, missbedömde vi helt hur tidskrävande det var att utveckla nya kurser på ett helt nytt område, att integrera undervisning från olika teoriområden samt insatsen som krävdes för att undervisa 40 veckors, istället för som normalt 10 veckors, kurser för 300 studenter.

Med andra ord, och lätt ironiskt, missade vi själva hållbarhetsaspekten, såväl för fakulteten som studenterna, men å andra sidan upplever vi åtminstone att vi gjort något meningsfullt – och förhoppningsvis kommer majoriteten av studenterna att känna det samma i framtiden.

Från ego till eko

Ett genomgående tema inom GC, men framför allt i fokus under den tredje kursen, ”Being”, är annars mänsklig hållbarhet. Vi vet att många av våra studenter, framför allt kvinnorna, upplever stark stress under utbildningen och att många kommer att möta stress i arbetslivet. Att studenterna ska hålla, borde vara ett mål för all utbildning. Vad fyller den annars för roll?

Men i vårt fall handlar det också om att ge dem verktyg för att kunna skapa hållbara arbetsplatser, där inte enbart de själva utan också andra ska hålla i det långa loppet. Många av våra studenter kommer att få någon form av chefsroll i framtiden och då är det viktigt att de kan utöva vad som nu-förtiden brukar kallas ett ”hållbart ledarskap”. Det handlar om att skapa välmående på alla nivåer: för planeten, samhället i stort, den egna organisationen, de människor som står en närmast, och sig själv.

Det finns också forskning som pekar på att den som själv mår bra, har lättare att agera etiskt. Att fatta beslut under för stark stress, är till exempel sällan lyckat, och den som är väldigt pressad, kan lättare glömma att ta hänsyn till sin omgivning, vare sig det handlar om människor i närheten eller de globala målen.

Den termin vi fokuserar på ”Being”, ger vi studenterna en verktygs-låda, som de sedan kan använda som de vill. Vi bjuder på ett smörgåsbord av meditations- och mindfulness-övningar: olika sorters andningsövningar, ”loving kindness meditation”, ”mindful eating”, ”open awareness &

focused attention”, med flera, beprövade metoder, och förklarar också vad forskningen har visat att de kan ge för effekter. För tio år sedan hade det här säkert varit en omöjlighet, och ansetts som ”flummigt”, men nu visar studenterna ofta intresse och öppenhet för den här typen av kontemplativa praktiker. Många har en bakgrund inom idrotten och är redan välbekanta med mental träning.

Utöver det försöker vi också visa på att annat kan ge liknande effekter. Under ett seminarium får de till exempel göra en liten vandring i en park, vilket får många att reflektera över vilken roll naturen spelar i deras liv. En annan gång får de fundera över vad de gör för att lugna sig själva, och hittar då en rad saker, som till exempel att lyssna på musik, yoga och kramas.

Att betona medveten närvaro, eller ”mindfulness”, har blivit allt mer accepterat i affärsvärlden. Amanda Sinclair beskriver till exempel hur ett medvetet ledarskap kan handla om att våga stanna upp och lyssna inåt, men också att rikta sin uppmärksamhet utåt, mot andra, och skapa band. Det är ett ledarskap som är förkroppsligat, som grundar sig i andning, sinnesupplevelser, kroppshållning och annat vi tenderar att bortse från i affärssammanhang. Men också ett ledarskap med öppet hjärta, där vi bryr oss både om andra människor och planeten, och inte enbart ser till egen nytta (Sinclair 2016).

Under kursen ägnar vi också tid åt något som är en bristvara i dagens samhälle och arbetsliv, nämligen uppmärksamhet och fokus (Brown & Ryan 2003, Goleman 2013). Detta

är något som studenterna kan relatera till, eftersom de själva kämpar med koncentrationen, vilket också påverkar studierna.

Andra ämnen vi behandlar är, bland annat, emotionell intelligens (Goleman 1998), självledarskap (Manz 2015) samt compassion och self-compassion (Neff & Seppälä, in press). Ett tillfälle ägnas åt kreativitet, eftersom det krävs kreativitet för att lösa de globala utmaningarna, ett annat åt praktisk visdom och förändring. Några seminarier har mer karaktären av ämnesområden där övriga kunskaper kan appliceras: medveten konsumtion, normkritik och karriärval.

Precis som i hela GC försöker vi i möjligaste mån spänna över olika discipliner. Samhällsvetenskapen utgör förstås grunden, eftersom det är vår hemmatillhörighet. Naturvetenskapen har en tydlig roll, inte minst för att visa på effekterna av så kallade kontemplativa praktiker. Likaså är det givet att plocka in humaniora, eftersom det är där de existentiella frågorna alltid har stått i centrum, och vi ägnar bland annat ett tillfälle åt att läsa skönlitteratur. Ska man vara lite självkritisk, skulle vi nog kunna föra in ännu lite mer filosofi, och det har också hörts önskemål om det.

Samtidigt har vi försökt att bygga upp en undervisning som bygger på praktiska erfarenheter, och inte på tillgodogörandet av enbart teoretiska texter. Vi har velat att studenterna ska få möjlighet att själva pröva olika metoder och undervisningen har i första hand varit upplevelsebaserad (Barbezat & Bush 2014), även om vi förstås också har haft akademiska artiklar,

begrepp att hänga upp erfarenheterna på och exempel på hur de praktiskt kan komma till användning.

För syftet med den här kursen har inte varit att fokusera enbart på studenternas eget välmående, utan snarare att få dem att lyfta blicken. Istället för att enbart tänka på sin egen nytta, som så ofta inom ämnet ekonomi (Fleming 2017, Raworth 2017), har vi velat att de ska förflytta sig från ett ego- till ett ekotänkande (Scharmer 2009, Scharmer & Kaufer 2013), eftersom det är enda sättet att uppnå de globala målen.

Referenser

- Agier, M. & March, J. (2011) *The Roots, Rituals, and Rhetorics of Change: North American Business Schools After the Second World War*. Stanford Business Press.
- Barbezat, D. & Bush, M., (2014) *Contemplative Practices in Higher Education: Powerful Methods to Transform Teaching and Learning*. Jossey-Bass.
- Brown, K.W., and Ryan, R.M. (2003) The Benefits of Being Present: Mindfulness and its Role in Psychological Well-being. *Journal of Personality & Social Psychology*, 84(4), 822-848.
- Colby, A et al (2011) *Rethinking Undergraduate Business Education*. Jossey Bass.
- Datar, S, Garvin, D. & Cullen, P. (2010) *Rethinking the MBA: Business Education at a Crossroads*. Harvard Business Review Press.
- Goleman, D. (1998) What Makes a Leader? *Harvard Business Review*, 76(6), 93-102.
- Goleman, D. (2013) *The Focused Leader*. Harvard Business Review, 91(12).
- Fleming, P., (2017) *The Death of Homo Economicus: Work, Debt and the Myth of Endless Accumulation*. Pluto Press.

tema

- Khurana, R. (2010) *From Higher Aims to Hired Hands: The Social Transformation of American Business Schools and the Unfulfilled Promise of Management as a Profession*. Princeton University Press.
- Manz, C. (2015) "Taking the Self-Leadership High Road: Smooth Surface or Potholes Ahead?" *The Academy of Management Perspectives*, Vol. 29, No. 1, 132–151.
- Moldoveanu, M. & Martin, R. (2008) *The Future of the MBA: Designing the Thinker of the Future*. Oxford University Press.
- Neff, K., D., & Seppälä, E. (in press). Compassion, Well-Being, and the Hypoegoic Self. In K. W. Brown & M. Leary (Eds), *Oxford Handbook of Hypo-egoic Phenomena: Theory and Research on the Quiet Ego*. Oxford University Press.
- Nussbaum, M. (2010) *Not For Profit: Why Democracy Needs the Humanities*. Princeton University Press.
- Raworth, K. (2017) *Doughnut Economics. Think Like a 21st Century Economist*. Random House Business Books.
- Rockström, J. et al (2009) "A Safe Operating Space for Humanity?". *Nature*, vol. 461, 472–475.
- Scharmer, O. & Kaufer, K (2013) *Leading from the Emerging Future: From Ego-System to Eco-System Economies*. Berrett-Koehler Publishers.
- Scharmer, O. (2009) *Theory U: Leading from the Future as It Emerges*. Berrett-Koehler Publishers.
- Sinclair, A., (2016) *Leading Mindfully*. Allen & Unwin Publishers.